

Ajankohtaista kunnallisissa vammaisneuvostoissa

Vammaisneuvostopäivät 28.11.2019

Erityisasiantuntija Jaana Viemerö, Kuntaliitto

Hallitusohjelman kirjaukset ja tuleva lainsäädäntö

Vammaispalvelulain eteneminen hallitusohjelman valossa

Hallituksen esitys eduskunnalle vammaispalvelulaiksi sekä laeiksi sosiaalihuoltolain ja varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annetun lain 13 §:n muuttamisesta (HE 159/2018 vp), RAUENNUT. Uudessa hallitusohjelmassa

- ”*Vammaisten henkilöiden asema on viime vuosina parantunut, mutta yhdenvertaisuus ei silti usein toteudu. Oikea-aikaisuus ja yksilölliset palvelutarpeet ovat haasteita vammaispalveluissa. Vammaisten ihmisten yksilöllisten tarpeiden parempi huomioon ottaminen toteutetaan osana vammaispalvelulain uudistusta. Samalla kokeillaan kehitysvammaisten henkilökohtaisia budjetteja. Kokeilujen yhteydessä arvioidaan myös lainsäädännön muutostarpeet. Ruotsinkielisten vammaispalvelut turvataan*”

- **valmistelu aloitettaneen uudelleen hallituskauden loppupuolella.**
- tuleva vammaispalvelulaki pohjaa pitkälle jo tehtyyn lainsäädäntötyöhön
- reunaehtoja asettaa 10.6.16 Suomessa voimaan astunut vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus (CRPD, Convention on the Rights of Persons with Disabilities)
- Vammaissopimuksen keskeiset periaatteet ovat
 - yksilön itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen
 - syrjimättömyys ja yhdenvertaisuus
 - vammaisten henkilöiden osallistuminen ja osallisuus yhteiskuntaan
 - esteettömyys ja saavutettavuus

- Asiakkaiden osallisuuden lisääminen: YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus (CRPD) ja sen valinnainen pöytäkirja tulivat Suomessa voimaan 10.6.2016. Vammaissopimuksen keskeiset periaatteet ovat mm. yksilön itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, syrjimättömyys ja yhdenvertaisuus, vammaisten henkilöiden osallistuminen ja osallisuus yhteiskuntaan sekä esteettömyys ja saavutettavuus. Asiakkaiden osallisuuden lisäämisessä keskeisessä roolissa ovat
 - rakenteet: organisaatiot, hallinto, palvelut
 - Asiakastyö

Esteettömyys ja saavutettavuus

- **Savutettavuudella** tarkoitetaan verkkopalveluita, sovelluksia ja julkaisuja.
- **Estettömyydellä** viitataan rakennetun ympäristön elementteihin, opasteisiin ja kyltteihin sekä laitteiden fyysisiin ominaisuuksiin
- Molempiin termeihin liittyy läheisesti myös helppokäyttöisyyden käsite.
- YK:n yleissopimuksessa myös määrätään, että tuotteet, ympäristöt, ohjelmat ja palvelut olisi suunniteltava sellaisiksi, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia tai erikoissuunnittelua. Tällainen kaikille sopiva suunnittelu ei kuitenkaan saa sulkea pois tiettyjen vammaisten henkilöiden ryhmien mahdollisesti tarvitsemia apuvälineitä.

Ei myytävänä –kansalaisaloite

Eduskunnan kirjelmä EK 46, 2018 vp, [KAA 2/2018 vp](#), Vammaisten henkilöiden välttämättömän avun ja tuen kilpailuttamisen lopettaminen

Eduskunta on hyväksynyt seuraavat lausumat:

1. Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto nimittää asiantuntijaryhmän, jossa ovat mukana aloitteen tekijöiden ja vammaisjärjestöjen edustajat, arvioimaan ja valmistelemaan viipymättä tarvittavat säädösmuutokset, joiden avulla turvataan vammaisten henkilöiden osallisuus ja oikeussuojakeinot heitä koskevassa päätöksenteossa. Lisäksi asiantuntijaryhmän tulee selvittää sosiaali- ja terveyspalveluja ja hankintalainsäädäntöä sekä niihin liittyvää neuvontaa ja ohjeistusta koskevat muutostarpeet sosiaali- ja terveyspalvelujen, mukaan lukien Kansaneläkelaitoksen järjestämistä vastuulle kuuluvien palvelujen, hankintojen kehittämiseksi. Tarvittavat säädösmuutokset on annettava eduskunnalle mahdollisimman pian.
2. Eduskunta edellyttää, että vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta ja osallisuutta vahvistetaan osana asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeutta koskevan lainsäädännön valmistelua.
3. Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto selvittää ja varmistaa vammaispalvelujen tarjoamisen edellytyksiin, kuten toimitiloja koskeviin vaatimuksiin, liittyvän lainsäädännön tarkoituksenmukaisuuden ja siihen liittyvän ratkaisu- ja valvontakäytännön yhtenäisyyden palvelujen käyttäjien yhdenvertaisuuden ja palveluntarjoajien tasavertaisten kilpailuedellytysten turvaamiseksi.

Eduskunta on *hylännyt kansalaisaloitteeseen sisältyvän lakiehdotuksen.*

Työryhmän asettaminen

- STM asettaa työryhmän ”arvioimaan ja valmistelemaan säännösehdotukset vammaispalveluja koskevaan lainsäädäntöön koskien vammaisten henkilöiden osallisuutta sekä oikeussuojakeinoja palvelujen järjestämistavan valinnan yhteydessä”
- Työryhmän toimikausi on 7.1.2020 – 31.5.2020
- Työryhmän tavoite on ”turvata ja lisätä entisestään vammaisten henkilöiden osallisuutta heitä koskevassa päätöksenteossa ja palvelujen järjestämisessä. Tavoitteena on selventää palvelujen järjestämistavan valintaa koskevia oikeussuojakeinoja. Tavoitteena on vahvistaa palvelujen laatua, oikeutta yksilöllisiin tarpeisiin perustuviin palveluihin sekä vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta”.

Asiakasmaksulain eteneminen hallitusohjelman valossa

- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveystalvelujen asiakasmaksuista (HE 310/2018 vp), RAUENNUT.
- Uudessa hallitusohjelmassa ”*Uudistetaan asiakasmaksulaki tavoitteena hoidon esteiden poistaminen ja terveyden tasa-arvon lisääminen mm. maksuttomuutta laajentamalla sekä maksuja ja maksukattoja kohtuullistamalla*”.

Asiakas- ja potilaslain eteneminen hallitusohjelman valossa

- HE:tä ei annettu eduskunnalle ja asiakas- ja potilaslain (ent. itsemääräämisoikeuslaki) valmistelu keskeytettiin. Tuolloin laki sisälsi
 - Itsemääräämisoikeutta koskevaa sääntelyä,
 - Potilaslain ja sosiaalihuollon asiakaslain yhdistämisen sekä
 - Muutoksia lastensuojelulakiin
 - 242 pykälää
- Uudessa hallitusohjelmassa ”*Vahvistetaan lainsäädännöllä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käyttäjien itsemääräämisoikeutta*”.

Vammaisasiat ja järjestöt hallitusohjelmassa

- ” Kehitysvammaisten laitoshoidon purku saatetaan loppuun ja mahdollistetaan kehitysvammaisten ja autismin kirjon nuorten ja aikuisten itsenäistymisen tukemalla yksilöllisten tarpeiden mukaisten asuntojen hankintaa ja asuntokohteiden rakentamista tavallisille asuinalueille”.
- ”Sähköisten palveluiden esteettömyyttä parannetaan. Erityistä huomioita kiinnitetään viranomaiskieleen. Selkokielen käyttöä lisätään, jotta palvelut olisivat kaikkien saatavilla. Viranomaispalveluja kehitetään sellaisille, joilla ei ole mahdollisuutta käyttää sähköisiä palveluja”
- ”Vanhusten ja vammaisten tietoisuutta omista oikeuksistaan vahvistetaan ja niiden tosiasiallista toteutumista tuetaan”.
- ”Selvitetään nykyisen hankintalain mahdollisia muutostarpeita sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen yhteydessä”.

...hallitusohjelmassa

- *”Taksiliikenteen osalta tehdään tarvittavat korjaukset ottaen huomioon toiminnan turvallisuus ja harmaan talouden torjunta. Erityisesti kohdattuihin epäkohtiin (esimerkiksi hinnoittelun läpinäkyvyys ja taksien saatavuus) pyritään etsimään ratkaisuja muuttuneessa tilanteessa. Kela-taksien kilpailutus käytännöt vaativat myös uudelleenarviointia”*
- *”Kaikkien mahdollisuutta merkitykselliseen kansalaistoimintaan edistetään ja turvataan järjestöjen toiminnan autonomisuus.”*
- *”Vahvistetaan sote- järjestöjen toiminnan edellytyksiä sekä tuetaan järjestölähtöisen työn uudistamista ja monimuotoisuutta”.*
- *”Järjestöille jaettavien avustusten sekä valtionapujen käytäntöjä eri hallinnonaloilla selvitetään oikeusministeriön ja tuotonjakoministeriöiden kesken ja soveltuvin osin yhdenmukaistetaan. Uudistustyön lähtökohtana on kansalaisjärjestöjen autonomian kunnioittaminen ja byrokratian keventäminen, pitkäjänteisyyden ja ennakoitavuuden turvaaminen, järjestöjen yhdenvertainen kohtelu sekä avoimuus ja läpinäkyvyys. Rakennetaan vahvaa kumppanuutta järjestöjen ja valtion välillä eriarvoisuuden vähentämiseksi”.*

Tulevaisuuden rakenteet

- Kunnalliset vammaisneuvostot

- Kuntalaki 28 § (410/2015) (*Kuntalaki on tullut tältä osin voimaan 1.6.2017*).

- Vammaisten henkilöiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi kunnanhallituksen on asetettava vammaisneuvosto. Vammaisneuvosto voi olla useamman kunnan yhteinen. Vammaisilla henkilöillä sekä heidän omaisillaan ja järjestöillään tulee olla vammaisneuvostossa riittävä edustus. Kunnanhallituksen on huolehdittava vammaisneuvoston toimintaedellytyksistä.*

- Vammaisneuvostolle on annettava mahdollisuus vaikuttaa kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä vammaisten henkilöiden hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden, elinympäristön, asumisen, liikkumisen tai päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen taikka heidän tarvitsemiensa palvelujen kannalta.*

Tulevaisuuden sote –keskusten kehittämishjelma

- Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskusten kehittämishjelma julkistettiin 15.10.19.
- Ohjelma tähtää sosiaali- ja terveydenhuollon toimintatapojen uudistamiseen ja ihmislähtöisten palvelukokonaisuuksien kehittämiseen. Peruspalveluita vahvistetaan ja painopistettä siirretään ennaltaehkäisevään työhön.
- Ohjelman tarkoituksena on perustaa Suomeen laaja-alaisia sosiaali- ja terveyskeskuksia, jotta ihmiset saavat tarvitsemansa avun yhdellä yhteydenotolla. Hoitoon pääsy viikossa turvataan.

Ohjelman päätavoitteet

- **Saatavuus** – parannetaan palvelujen yhdenvertaista saatavuutta ja oikea-aikaisuutta
- **Ennaltaehkäisy** – siirretään painotusta raskaista palveluista ennakoivaan ja ehkäisevään työhön
- **Laatu** – kehitetään palvelujen laatua ja vaikuttavuutta
- **Yhteentoimivuus** – varmistetaan sote-palvelujen yhteensovitus ja liittymäpinnat muihin palveluihin
- **Kustannukset** – hillitään kustannusten kasvua, kun muut tavoitteet toteutuvat

Ohjelman toteutus

- Ohjelma toteutetaan kehittämishankkeissa eri puolilla Suomea. THL tukee ja koordinoi alueellisten hankkeiden toimeenpanoa. STM rahoittaa ja linjaa ohjelmatyötä.
- Valtionavustushankkeiden hakijana ja hallinnoijana on alueen maakuntien yhdessä sopima kunta tai kuntayhtymä. Ensimmäinen rahoitushaku avataan joulukuussa 2019. Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelma on osa sote-uudistusta ja valtionavustusta haetaan ja jaetaan maakuntakohtaisesti.
- Valtionavustusta haettaessa asukkaiden, asiakkaiden sekä järjestöjen osallistumisen varmistamiseksi hankehakemuksesta tulisi käydä ilmi suunnitelma muun muassa järjestöjen osallistumisesta hankkeeseen.
- Hallitusohjelmassa mainittu Sosiaalihuollon kehittämisohjelma sisältyy Tulevaisuuden sote-keskusten kehittämisohjelmaan: ”*Laaditaan sosiaalihuollon kehittämisohjelma ja tuodaan sosiaalihuollon palveluita vahvemmin osaksi tulevaisuuden sote-keskusta.*”
- Rahoituksen kokonaismäärä on n. 70 miljoonaa euroa vuodelle 2020.

Sosiaalihuollon kehittämisohjelma osana kokonaisuutta

- Sosiaalihuollon kehittäminen on osa Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus –ohjelmaa ja saman perusrahoituksen piirissä.
- Sosiaalihuoltoon liittyvät kehittämisalueet sisältyvät ohjelman yhteisten päätavoitteiden sisään. Tärkeää on katsoa ohjelman tavoitteita laajasti, kokonaisvaltaisesti ja asiakaslähtöisesti.
- Kansallisista toimenpiteistä vastaisivat STM ja THL ja alueellista maakunnat osana Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskusohjelmaa.
- Valtionavustushaun yksityiskohtainen sisältö valmistuu syksyn kuluessa.
- Ehdotukset sosiaalihuollon kehittämisteemoiksi voivat vielä tarkentua.

STM, Luomala & Muuri

- **Tavoite 1.** Palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden, oikea-aikaisuuden ja jatkuvuuden parantaminen
- **Tavoite 2.** Toiminnan painotuksen siirtäminen raskaista palveluista ehkäisevään ja ennakoivaan työhön
- **Tavoite 3.** Palvelujen laadun ja vaikuttavuuden parantaminen
- **Tavoite 4.** Palvelujen monialaisuuden ja yhteen toimivuuden parantaminen

STM, Luomala & Muuri

TAVOITE 1)

Palveluiden yhdenvertaisen saatavuuden, oikea-aikaisuuden ja jatkuvuuden parantaminen

- Aasukkaat saavat tarpeisiinsa vastaavat lakisääteiset sosiaalipalvelut
- Sosiaalihuollon laillistettuja ammattihenkilöitä on riittävästi ja heillä on mahdollisuus kehittää osaamistaan osana monialaista työyhteisöä.
- Asiakas saa oikea-aikaisesti tarkoituksenmukaista apua ja mahdollisuuden keskustella sosiaalialan ammattilaisen kanssa viivytyksettä.
- Palvelut ja tuki räätälöidään asiakkaalle aina elämäntilannelähtöisesti ja tarvittaessa monialaisesti. Sosiaalihuollon ammattihenkilö koordinoi ja kokoaa tarvittavat palvelut.
- Sosiaalihuollon omatyöntekijän roolia kehitetään vastaamaan paremmin asiakkaiden tuen tarpeisiin

STM, Luomala & Muuri

TAVOITE 2)

Toiminnan painotuksen siirtäminen raskaista palveluista ehkäisevään ja ennakoivaan työhön

- Tulevaisuuden sote–keskus vastaa alueen yhteisösosiaalityöstä ja etsivästä sosiaalityöstä yhteistyössä järjestöjen, nuorisotyön ja muiden toimijoiden kanssa
- Tulevaisuuden sote-keskuksessa on käytössä uusia tapoja toteuttaa sosiaalihuoltolain mukaista neuvontaa ja ohjausta siten, että asiakkaan tuen tarpeet tunnistetaan ajoissa.
- Tulevaisuuden sote-keskuksessa kehitetään ja otetaan käyttöön uusia digitaalisia menetelmiä avun saatavuuden ja saavutettavuuden parantamiseksi.
- Sosiaalihuollon ammattihenkilöt hyödyntävät toimiviksi todennettuja malleja ja menetelmiä asiakkaiden itsenäisen selviytymisen, arjen sujuvuuden ja mielen hyvinvoinnin tukemiseksi (erilaiset valmennukset, sosiaalinen kuntoutus, vertaistukiryhmät jne.)
- Perhesosiaalityötä, kasvatus- ja perheneuvontaa sekä lapsiperheiden kotipalvelua ja perhetyötä toteutetaan perhekeskuksissa, jotka toimivat osana tulevaisuuden sote-keskuksia.

TAVOITE 3)

Palveluiden laadun ja vaikuttavuuden parantaminen

- Tulevaisuuden sote-keskuksissa käytetään vaikuttavia työmenetelmiä eri väestöryhmien (lapset, nuoret, perheet, työkäiset, ikäihmiset) sosiaalisen toiminta- ja työkyvyn vahvistamiseksi.
- Sosiaalista kuntoutusta kehitetään ja kohdennetaan erityisen tuen tarpeessa oleville ja muille siitä hyötyville asiakkaille
- Sosiaalityössä otetaan käyttöön AVAIN–mittari suunnitelmallisen sosiaalityön vaikuttavuuden ja laadun mittaamisen, seuraamisen ja parantamisen välineenä.
- Sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamista parannetaan (mm. Kansakoulu -hankkeen jatko).
- Sosiaalityön johtaminen tukee sosiaalihuollon uusien toimintamallien käyttöönottoa. Kehittämistä tuetaan kehittäjäsosiaalityöntekijä – vakanssien käyttöönotolla

STM, Luomala & Muuri

TAVOITE 4)

Palveluiden monialaisuuden ja yhteentoimivuuden varmistaminen

- Sote-keskukset käyttävät paljon palveluja/erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden tunnistamiseen THL:n kansallisesti suosittelimia menetelmiä.
- Erityisryhmiin (kuten eri hallinnonalojen yhtäaikaista palveluja tarvitsevat, rikosseuraamusasiakkaat, asunnottomat tai ylivelkaantuneet) liittyvää osaamista vahvistetaan sote-keskuksen palvelutuotannossa ja varmistetaan tarvittavat konsultaatiomahdollisuudet ja osaamisen jakaminen muille ammattilaisille.
- Eri hallinnonalojen yhteisasiakkaita varten sote-keskuksissa käytössä ovat monialaiset alueelliset yhteistyömallit, -rakenteet ja -käytännöt:
 - sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen prosessit toimivat saumattomasti yhteistyössä kunnan työllisyyspalvelujen kanssa ja osana TYP- ja Ohjaamo-toimintaa
 - Kela-yhteistyö toimii sujuvasti.
 - yhteistyö varhaiskasvatuksen ja koulun kanssa toimii saumattomasti
- Sosiaali- ja terveyskeskuksen ammattihenkilöiden työnjako, tehtävärakenteet ja toimintatavat vastaavat väestön tarpeita ja on organisoitu asiakaslähtöisesti.
- Sote-keskuksessa moniammatillinen työ ja tiimityö organisoituvat joustavasti eri asiakasryhmien ja alueellisten tarpeiden mukaan

Sosiaalihuollon kehittämisohjelma, ehdotukset kansallisen kehittämisen osalta

- Sosiaalihuoltolain tarkentaminen
- Sosiaalityön työmenetelmiin liittyvä koulutus, mallinnukset ja käyttöönoton tuki
- Rakenteellisen sosiaalityön työmenetelmät ja kansallinen malli sosiaaliseen raportointiin
- Asiakastiedon kirjaamisen tuki

STM, Luomala & Muuri

Tulevaisuuden sote-keskus –ohjelman avustusaikataulu

Milloin ja mistä voi hakea?

- Hakuaika alkaa 16.12.2019 ja päättyy 28.2.2020 (alustava suunnitelma)
- Hakuilmoitus, hakulomake ja hankeopas julkaistaan 16.12.2019

Kuka tukee hakemuksen valmistelussa?

- THL:n alueelliset koordinaattorit (5kpl)
- THL:n asiantuntijat
- STM:n asiantuntijat alueellisissa neuvotteluissa tammi-helmikuussa 2020

Kuka päättää ja milloin?

- Perhe- ja peruspalveluministeri Kiuru tekee päätökset toukokuun 2020 loppuun mennessä (alustava aikataulu)

- **Valmisteilla paljon uudistuksia, joissa vammaisneuvoston tulisi olla aktiivisesti mukana tarjoamassa asiantuntemustaan**
- **Vammaisneuvostoilla keskeinen rooli silloittajina järjestöjen ja kuntien välillä**
- **Esim.**
 - kokemusasiantuntijuuden käytön kysymyksissä
 - esteettömyys- ja saavutettavuuskysymyksissä
 - hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteiden luomisessa
 - hoito- ja palveluketjujen suunnittelussa
 - asiakasosallisuuden lisäämisessä
 - tulevaisuuden sote-keskuksen rakentamisessa

*"Ellemme varmuudella tiedä,
kuinka tulee käymään,
olettakaamme, että kaikki käy
hyvin."*

Mauno Koivisto